

ČASOVÉ ZMENY RADÓNU VO VYBRANÝCH PRAMEŇOCH POVAŽSKÉHO INOVCA

Vypracoval : Terézia Eckertová

Školiteľ : RNDr. Monika Müllerová, PhD.

FMFI, UK Bratislava

PÔVOD ^{222}Rn VO VODÁCH

- autigénny (1%) – premena rádia obsiahnutého vo vode
    - zloženie vody (mineralizácia, pH)
    - parciálny tlak CO_2
    - doba kolobehu vody v horninách
  - alogénny (emanačný)
    - hyperalogénny – z vrchnej časti kôry zvetrávania hornín
    - hypoalogénny – po tektonických zlomoch z väčších hĺbok
- > difúzia – rádium na povrchu horniny (adsorbované na hornine)
- > emanácia – prechod radónu zo zdrojov obsahujúce rádium
  - od stavby a pevnosti kryštálovej mriežky minerálov
  - od rozvetvenia kapilárnej siete a migrácie materských nuklidov
-

ZÁVISLOSŤ ^{222}Rn VO VODÁCH

- na množstvo radónu vo vodách vplýva
  - typ podložia
  - plynopriepustnosť hornín a pôd
  - vlastnosti pôdy : vlhkosť, porozita, veľkosť častíc
  - meteorologické faktory : teplota, tlak, množstvo zrážok
- vplyv vlhkosti na zvýšenie exhaláciu
  - zvýši únik ^{222}Rn z minerálnych zrn
  - zabráni adsorpcii radónu na vnútornom povrchu materiálu
  - ak vlhkosť materiálu rastie, molekuly môžu aktívne transportovať radón

ZÁVISLOSŤ ^{222}Rn VO VODÁCH

- na obsah radónu vo vodách vplýva ^{226}Ra obsiahnuté v pôdach ktorou voda preteká
  - kyslé vyvreté horniny
    - > najvyšší obsah rádia: granit, ryolit
  - metamorfované horniny
    - > nízky obsah rádia: mramor
    - > stredne vysoký: svory, ruly, pararuly, kryštalické bridlice
  - sedimentárne horniny
    - > nízky až mierne zvýšený obsah : ílovce, bridlice, dolomity
    - > takmer neaktívne horniny: sadrovec, íly, vápence, kremenné piesky, pieskovce, kamenná soľ

ZÁVISLOSŤ ^{222}Rn VO VODÁCH

- vplyv teploty
  - zvýšenie exhalácie z pôdy zvýšením teploty
  - znižovanie úniku radónu pri zamrznutej vrchnej vrstvy pôdy až zastavenie pri jej dostatočnom premrznutí
- vplyv množstva zrážok
  - snehová pokrývka zabraňuje unikaniu radónu
  - vrstva vody po stopení snehu, resp. zvýšené zrážky znižujú exhalačnú rýchlosť radónu

CIELE PRÁČE

- sledovať sezónne variácie OAR vo vybraných prameňoch v závislosti od meteorologických podmienok, teploty prameňov a ich prietokov
  - analyzovať vplyv meteorologických podmienok na zmeny OAR vôd
  - nájsť súvislosť medzi geologickým podložím ktorým voda preteká a množstvom radónu v nej obsiahnutým
  - priradiť k jednotlivým častiam pohoria mieru radónového rizika na základe rádioaktivity prameňov v nej nájdených a porovnať s mapou prírodnej rádioaktivity SR
  - pozorovať OAR prameňov využívaných ako zdroj pitnej vody
-

ODBER VZORIEK

- prvotné odbery : marec 2015 – január 2016, dlhodobé sledovanie variácií každý týždeň od 20.9. 2015 – 21.3.2016
- vzorky vôd nabrali do 0,33 l plastových fliaš a naplnili doplna (načretím, naplnením)
- teplota a prietok sa zmerali kuchynským teplomerom a odmerkou (1l)
- pred samotným meraním OAR sa fľaše uchovávali v chlade (5,3 °C)

URČENIE OAR

- merania sa uskutočnili v laboratóriách KJFB FMFI UK
- vzduch zo 7 ml vzorkovej vody sa presunul do scintilačných komôrok Lucasovho typu (125 ml)
- po dosiahnutí rádioaktívnej rovnováhy sa zaznamenávali početnosti od vzorky (10 x 200 s)
- OAR sa vypočítala zo vzťahu:

n_{vz} – početnosť od vzorky [s^{-1}]

n_p – početnosť od pozadia [s^{-1}]

ε_d – účinnosť detektora

ε_p – účinnosť prevodu

V – objem vzorky vody [m^3]

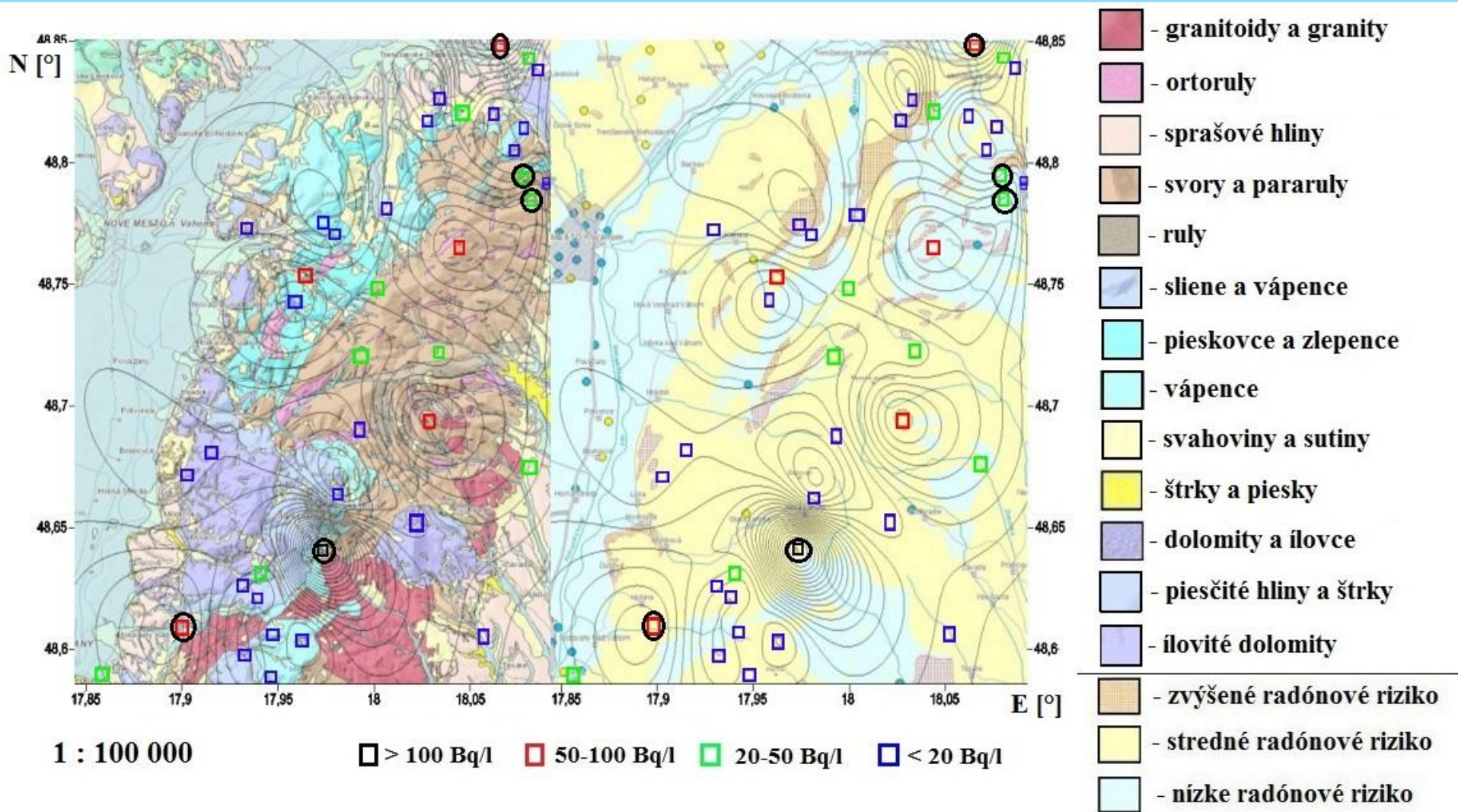
λ – konštanta premeny ^{222}Rn ($2,098 \cdot 10^{-6} s^{-1}$)

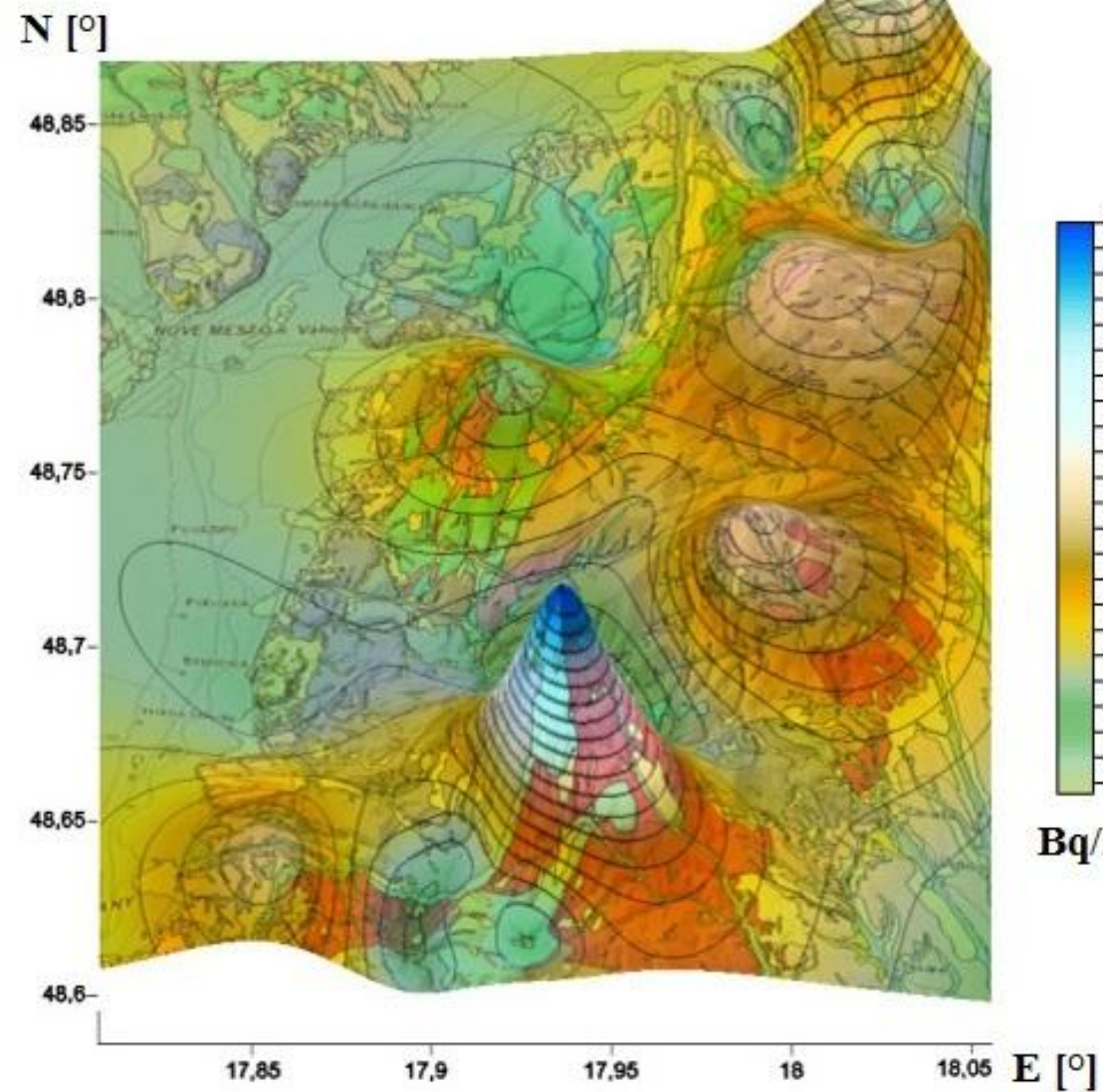
t_1 – doba od odobratia vzorky po začiatok merania [s]

t_2 – doba merania vzorky [s]

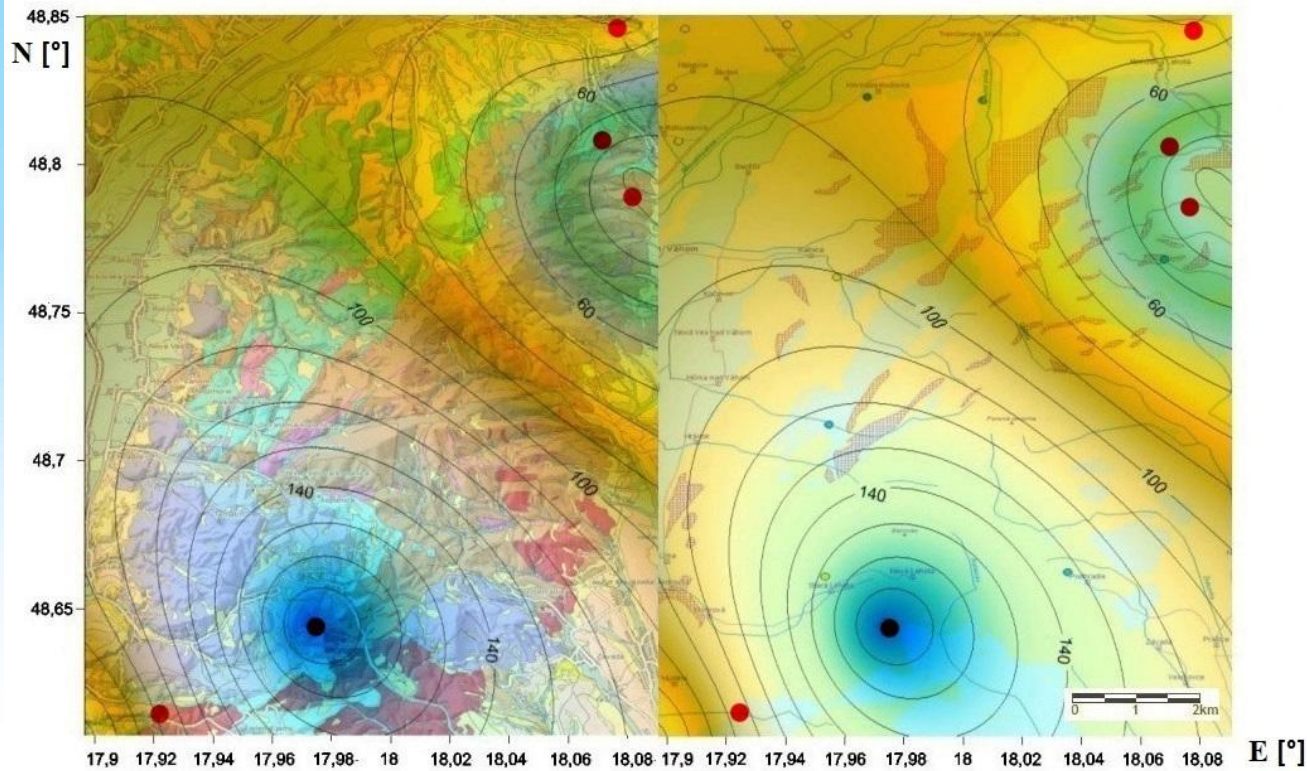
$$A_{\text{Rn}} = \frac{n_{vz} - n_p}{\varepsilon_p \varepsilon_d V} e^{\lambda t_1} \frac{\lambda t_2}{1 - e^{-\lambda t_2}}$$

OAR [Bq/l]

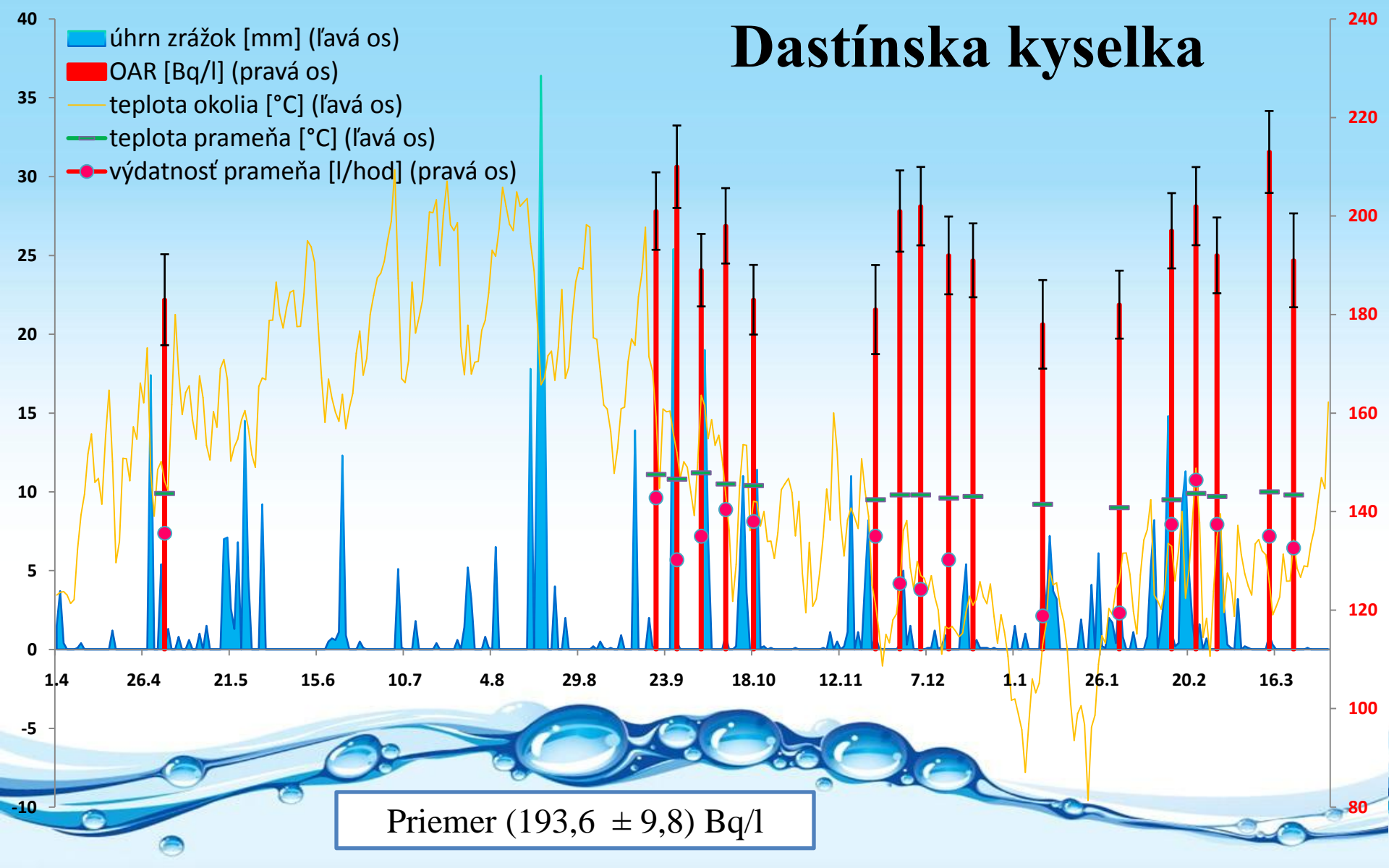
1 : 75 000

- - muskovitické svory a pararuly
- - tmavosivé vápence
- - hlinito - kamenisté svahoviny a sutiny
- - svetlé ortoruly
- - štrky, piesky, íly
- - sprašové hliny
- - svetlosivé vápence
- - granitoidy

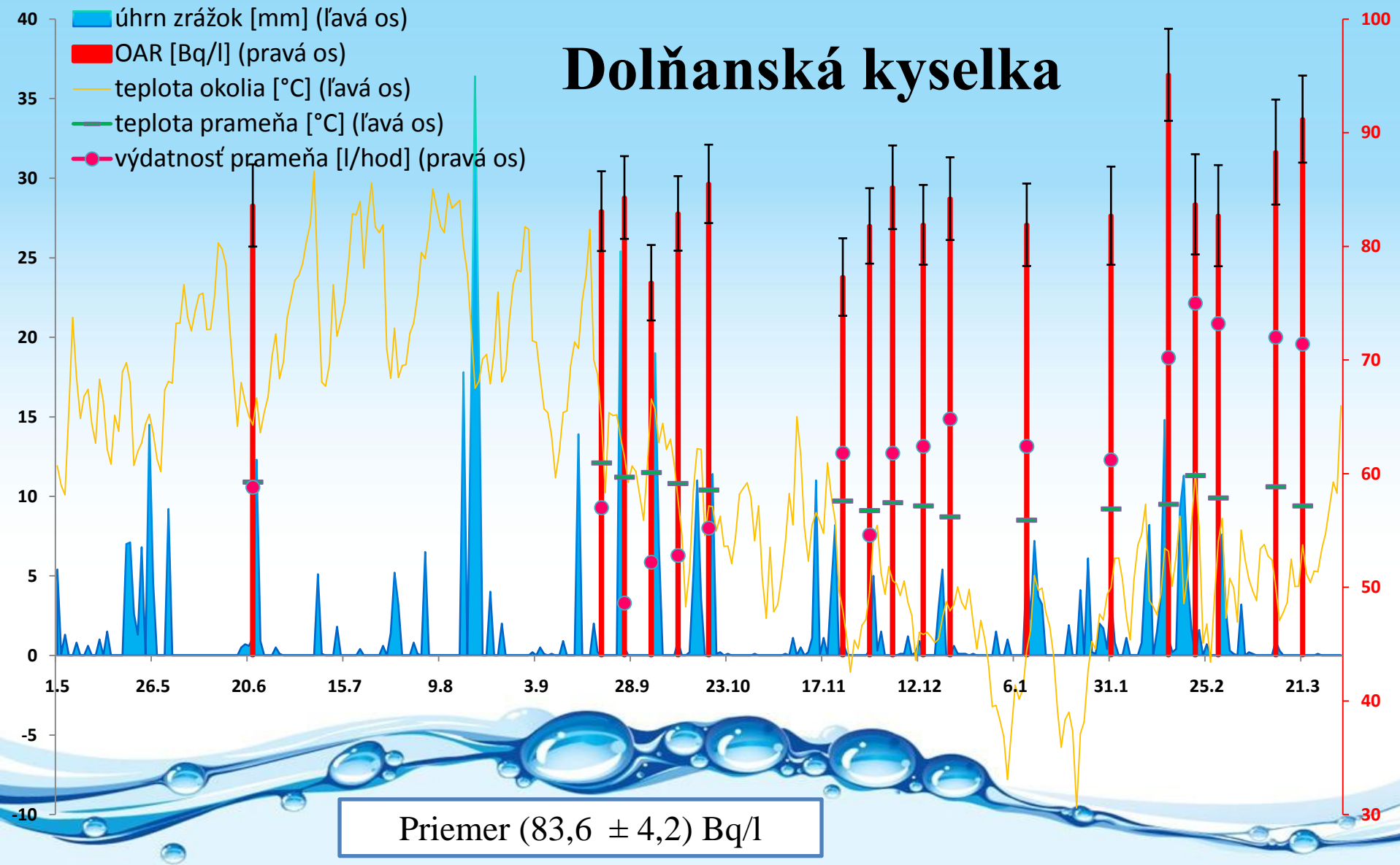
- - zvýšené radónové riziko
- - stredné radónové riziko
- - nízke radónové riziko
- - spraše
- - hrubozrné ruly
- - hlinité piesky a štrky
- - sivohnedé dolomity
- - ílovité dolomity

Dastínska kyselka

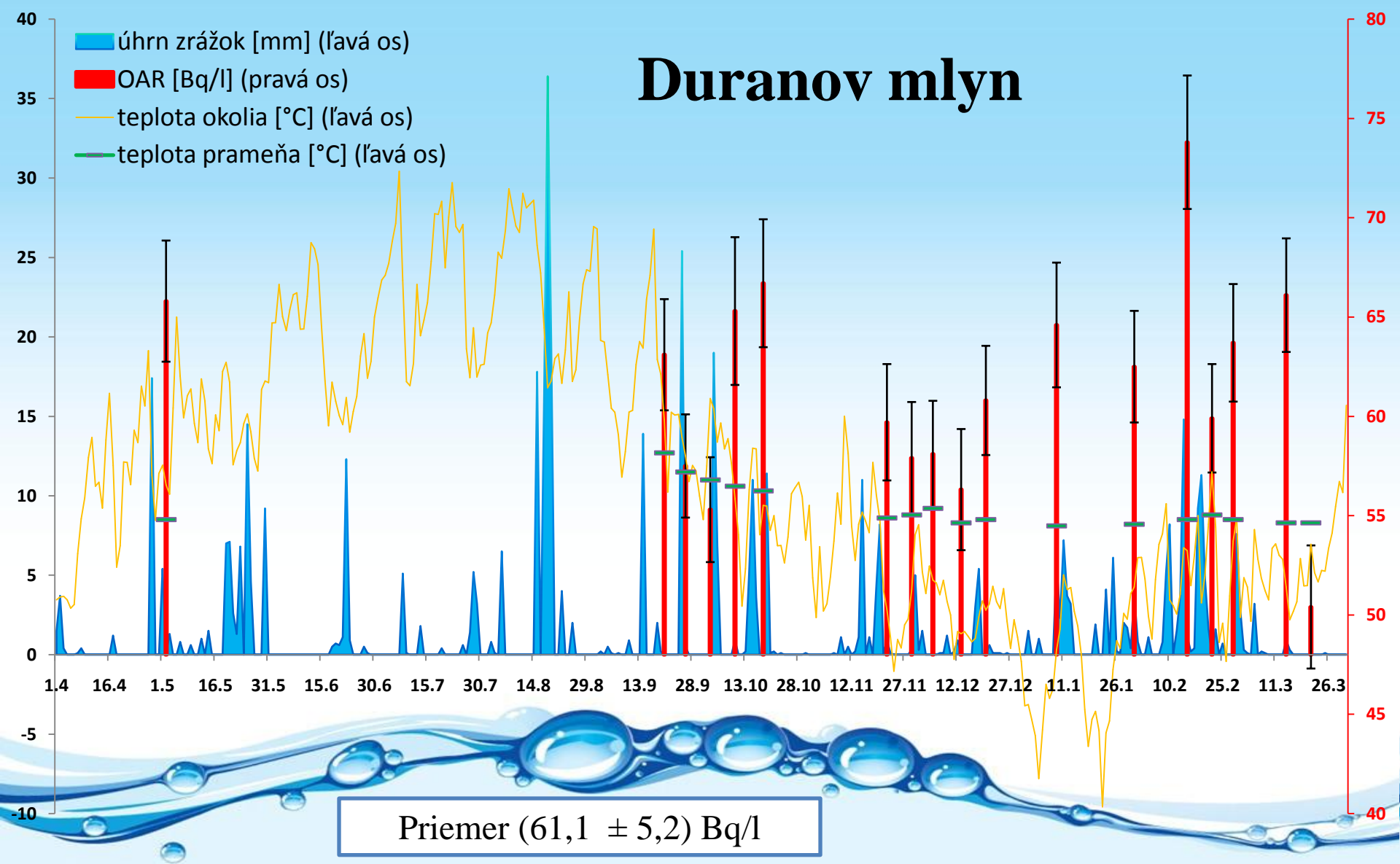

Dolňanská kyselka

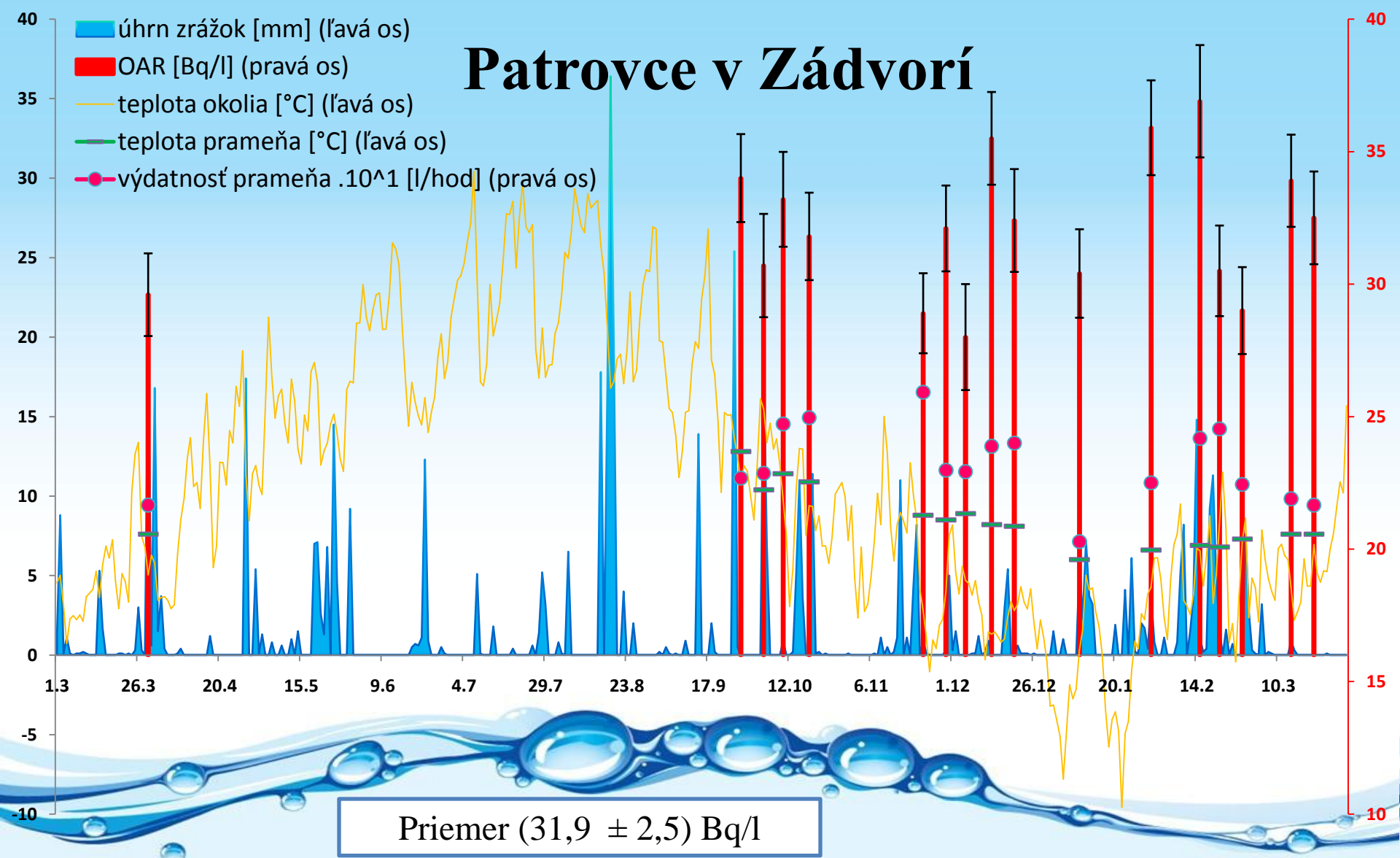

Duranov mlyn

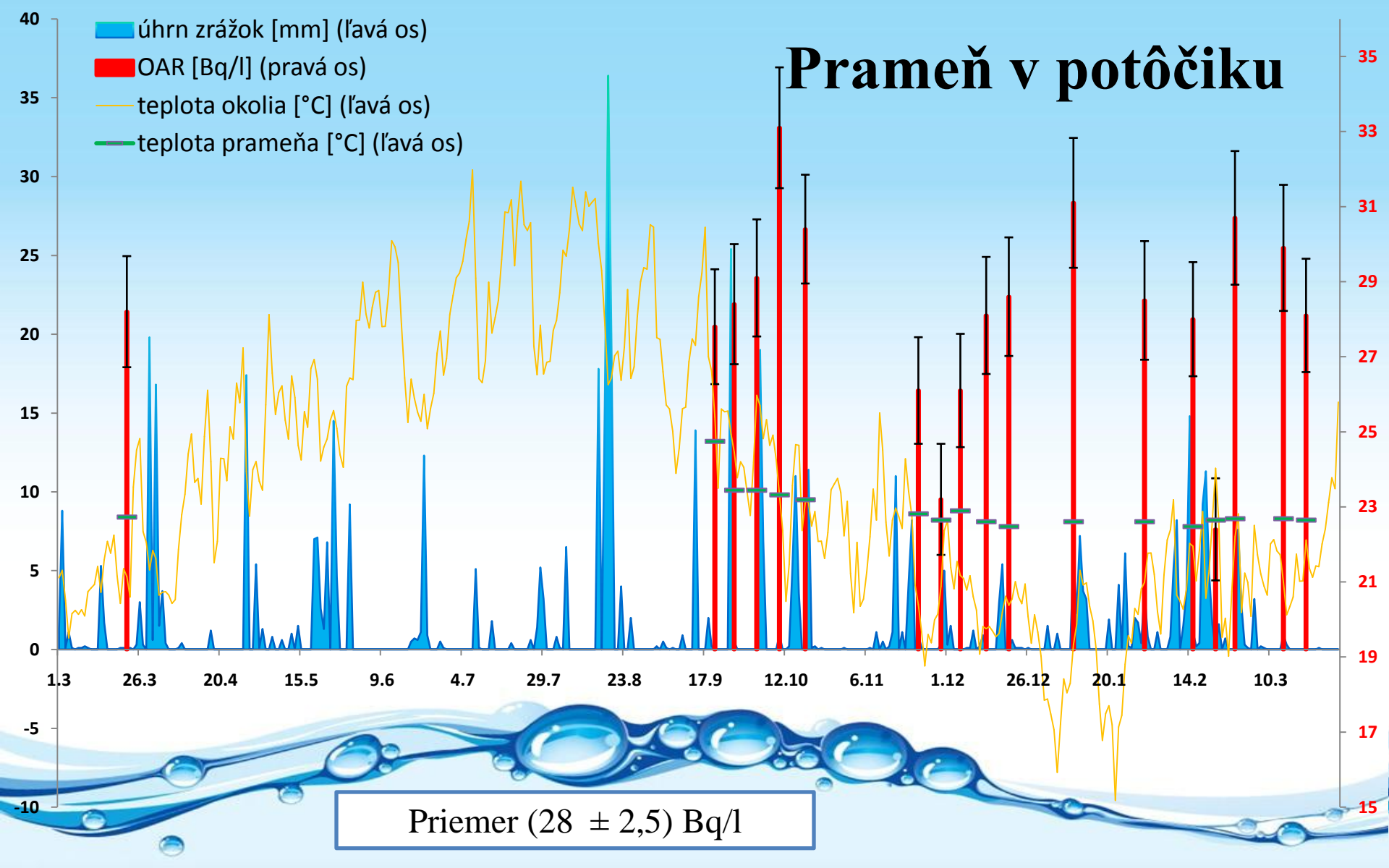

Patrovce v Zádvorí

Prameň v potôčiku

- úhrn zrážok [mm] (ľavá os)
- OAR [Bq/l] (pravá os)
- teplota okolia [°C] (ľavá os)
- teplota prameňa [°C] (ľavá os)

Priemer (28 ± 2,5) Bq/l

VÝSLEDKY

	Dastínska kyselka	Dolňanská kyselka	Duranov mlyn
Prietok [l/min]	2,12	1,02	–
Teplota [°C]	9,97	10,1	9,3
Podložie	granitoidy/ piesčité hliny a štrky	piesčité hliny a štrky	piesčité hliny a štrky
OAR [Bq/l]	193,6	83,6	61,1
Rozptyl OAR [Bq/l]	9,8	4,2	5,2

VÝSLEDKY

	Patrovce v Zádvorí	Prameň v potôčiku
Prietok [l/min]	3,86	–
Teplota [°C]	8,6	8,9
Podložie	svory a pararuly	svory a pararuly
OAR [Bq/l]	31,9	28
Rozptyl OAR [Bq/l]	2,5	2,5

ZÁVER

- **OAR 41 prameňov od (0,94 – 183) Bq/l**
  - **5 prameňov Považského Inovca**
    - 20.9.2015 – 21.3.2016
    - OAR (zvýšená až mierne zvýšená), výdatnosť, teplota
  - **hodnoty OAR odpovedajú :**
    - typu podložia – mierne zvýšenú OAR : metamorfované horniny (svory a pararuly)
    - zvýšenú OAR : fluviálne sedimenty (piesčité hliny a štrky)
    - zvýšenú OAR : vyvreté horniny (granitoidy)
    - mineralizácia, teplota, výdatnosť
-

ZÁVER

- časové zmeny OAR

- korelácia s množstvom zrážok

- najvyššie hodnoty OAR : 2. polovica februára

- topenie snehu z vyšších polôh, dlhotrvajúce zrážky

- vyplývajúci stav pôdy

- najnižšie hodnoty OAR : koniec novembra, začiatok decembra

- dni s ojedinelými zrážkami

- ďalšie merania v čo najdlhšom časovom intervale

- sezónny charakter alebo lokálne variácie

- vplyv prietoku a teploty prameňa

ĎAKUJEM
ZA VAŠU
POZORNOST

